

[Handelsministeren.]

af, at vi også på dette punkt klart markerer det nordiske samarbejde, og for hans bemærkninger, som jeg også er enig i, om, at der med den store stigning i antallet af part-rederier og den tendens, der er til, at part-rederier netop omfatter de lidt mindre skibe, hvor kontraktsforhold enten er mere uklare eller ikke eksisterer, netop er et særligt behov for disse deklaratoriske regler.

Jeg takker hr. Jens Peter Jensen for hans betragtninger om det tekniske arbejde, som jeg skal videregive til de to ministeriers embedsmænd, og jeg er enig med hr. Jens Peter Jensen i, at der er en række enkeltheder, der er egnede til en diskussion i udvalget, hvor både jeg og justitsministeren meget gerne stiller os til rådighed for samråd.

Hr. Gudme markerede sin enighed med de to ministre i deres betragtninger i fremsættelsestalerne, og det siger vi tak for; vi siger også tak for den betragtning, som vi er enige i, at det er rigtigere at modernisere de deklaratoriske regler end at ophæve dem. De gør ingen skade, hvis de ikke benyttes, men de er værdifulde at have for dem, der ikke har tænkt situationen igennem i kontraktøjeblikket.

Endelig skal jeg takke hr. Vivike for hans meget positive indstilling til lovforslagene, idet jeg skal bekræfte, at også handelsministeren har planer om at videreføre arbejdet med søloven.

Jeg skal måske lige sluttelig sige til hr. Robert Pedersen, der finder, at han er blevet forvirret på et højere intellektuelt plan, at vi fra de to ministeriers side vil gøre alt, hvad vi overhovedet kan, for at forvirringen må ophøre. Men jeg er vist nødt til at sige, at med så velkvalificerede ordførere vil det stadig blive på et højt kvalificeret plan, for at vi kan få ordførerne i tale.

Endelig skal jeg også på justitsministerens vegne takke for den meget positive indstilling til lovforslaget om ændring af forsikringsaftaleloven.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagenes overgang til anden behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at lovforslagene henvises til et udvalg på 17 medlemmer. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde [af Frandsen m. fl.]

(Forslaget til folketingsbeslutning (nr. XII) findes i tillæg A sp. 1251, fremsættelsen i tidenden sp. 1426).

Forslaget sattes til forhandling.

Indenrigsministeren (Egon Jensen): Til det fremsatte forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde vil jeg gerne ved denne lejlighed nøjes med at knytte følgende mere principielle betragtninger.

I bemærkningerne til forslaget har forslagsstillerne peget på en dobbelt begrundelse for at revidere den nugældende lov om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde. For det første er der siden den første lovgivning om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde i 1917 under indtryk af en ændret opfattelse af civil værnepligt samt det stigende antal civile værnepligtige sket en betydelig ændring i administrativ praksis, og derfor vil det være rimeligt, siger forslagsstillerne, at loven nu bringes i overensstemmelse med gældende praksis.

For det andet mener man, at tiden må være inde til at ændre loven om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde, således at de civile værnepligtige med hensyn til vilkårene stilles lige med de militære værnepligtige.

Om den første betragtning vil jeg gerne sige, at den nuværende administrative praksis over for civile værnepligtige formentlig ikke kan siges at have fundet sin endelige form. Der har i de senere år været tale om en meget voldsom udvikling på militærnægtterområdet, præget af et stærkt stigende antal civile værnepligtige og meget store ændringer af de former, hvorunder værne-

[Indenrigsministeren.]

pligten aftjenes. Det er i dag umuligt at sige, hvorledes den fremtidige udvikling vil forløbe. Vi må derfor til stadighed være åbne over for ændringer i den civile værnepligtstjeneste, og det kan derfor ikke være rigtigt at lade den nugældende praksis danne grundlag for egentlig lovgivning.

Om det andet synspunkt, at de civile værnepligtiges vilkår skal stilles lige med de militære værnepligtiges, vil jeg gerne sige, at man vist kan være enig i den betragtning, at der ikke bør gøres forskel i behandling af civile og militære værnepligtige ud fra en samlet vurdering af fordele og ulemper ved de to tjenesteformer. Herunder må man lige erindre sig, at militære værnepligtige dels har vagttjeneste, øvelser og genindkaldelser, dels er inde under meget mere bundne forhold end civile værnepligtige. Den gældende lov og praksis hviler da også på dette synspunkt, selv om nogle formentlig har fået den opfattelse, at der med de seneste års udvikling på militærnægterområdet synes at være sket en særlig lempelse af de vilkår, hvorunder den civile værnepligt aftjenes. Her vil jeg gerne indskyde den bemærkning, at det kunne jo være, at bevisbyrden skulle være omvendt, så det var de civile værnepligtige, der skulle bevise, at de ikke havde en bedre stilling end dem, der er indkaldt til det almindelige forsvar.

Forslaget vil på en række områder føre til en forbedring af de civile værnepligtiges vilkår sammenlignet med vilkårene for forsvarrets værnepligtige, og det synes jeg ikke kan være acceptabelt ud fra den lige nævnte samlede vurdering af fordele og ulemper ved de to værnepligtsformer.

Jeg skal ikke gå i enkeltheder med forslaget på nuværende tidspunkt, men jeg mener, at der på en række vigtige punkter, f. eks. fritagelsen for værnepligt på grund af religiøs overbevisning, forslaget punkt 8, kan anføres en lang række konkrete indvendinger, her bl. a. om konsekvenserne af en sådan holdning.

Sammenfattende kan jeg sige, at der på

mange punkter må knytte sig ikke bare væsentlige, men meget svære betæneligheder til forslaget, både i henseende til dets principielle sigte og den konkrete udformning. Der er tale om et meget vanskeligt område, hvor udviklingen tilmed foregår ret hurtigt. Jævnfør de bemærkninger, jeg gjorde ved besvarelsen af et spørgsmål i går også om dette område, har jeg ikke opfattet den af, at der tiltrænges ændringer eller lempelser. Man vil kunne forstå af disse bemærkninger, at jeg ikke kan tiltræde det af SF fremsatte forslag til folketingsbeslutning.

Lowzow: Det her fremsatte forslag har ikke på nogen måde ændret karakter i forhold til det, SF fremlagde til debat i tinget i 1971. Man kan derfor ikke regne med, at der kommer så forfærdelig meget nyt frem i forhold til besvarelsen dengang. I hvert fald kan mit parti henholde sig til, hvad vi udtalte dengang, og til daværende indenrigsminister H. C. Tofts klare stillingtagen. Vi er altså ikke positivt indstillet over for forslaget.

Fremsættelsen af forslaget giver mig dog anledning til at føje nogle bemærkninger til det spørgsmål vedrørende militærnægterlejerne, som blev besvaret i tinget i går. Først vil jeg takke indenrigsministeren for hans klare stillingtagen mod uromagerne og voldsstifterne inden for militærnægtergruppen. Jeg håber, at ministerens ord ikke var formuleret en tøndel for stærkt i forhold til de nu forhåbentlig meget hurtige og konsekvente handlinger, som bør følge dette svar op, hvis det skal have nogen værdi. Forholdet er nemlig det, at hvis det høje ting vil bevare respekten udefra, må det nu håndfast forlange, at der bliver skredet ind, når små grupper hæmningsløst og bevidst sætter sig ud over loven. Der er langt ude i befolkningen ved at brede sig et mismod, fordi den enkelte lovlydige borger føler sig som godtroende idiot, når han tager det besvær, det nu engang er at rette sig efter de love, som er nødvendige for helhedens skyld, men

[Lowzow.]

samtidig gang på gang, som det også i de sidste dage er blevet fremført her i salen, må være øjenvidne til, at selvtaget, tyveri og brandstiftelse kan passere, uden at der sker dem, der forbryder sig, noget væsentligt.

Jeg vil gerne spørge ministeren: har ministeren tilstrækkelig disciplinære og straffetretlige midler til at styre forholdene i lejrene i dag, eller er det måske her, der skal en lovændring til? I bekræftende fald: vil ministeren bruge de midler, loven giver ham, fuldt ud, så man får sat en stopper for den systematiske ødelæggelse? Kan ministeren genetablere forhold, så de ansatte i lejrene kan udføre deres arbejde under sådanne tilfredsstillende forhold, som det må være rimeligt at give dem, når de er almindelige offentligt ansatte, som arbejder i henhold til landets love? Jeg er overbevist om, at der ude i befolkningen er betydelig mere interesse i hurtigt at få disse spørgsmål besvaret end i at få vedtaget en yderligere nedsættelse af tjenestetiden for civile værnepligtige.

Vi må fastslå, at indtil nu har det været dette tings ønske, at vi skulle have et forsvar, og at dette forsvar hovedsagelig skulle bygge på værnepligten. Der er så åbnet mulighed for, at enkelte grupper kan unddrage sig den militære værnepligt, hvis de har meget vægtige grunde dertil. På et tidligt tidspunkt i lovudviklingen sikrede man disse fra normen afvigende grupper, at de ikke skulle få ringere forhold end de militære værnepligtige. I dag er det det modsatte, der er ved at være tilfældet. Man er ved at yde militærnægterne så gode forhold, at selv en vænevillig snart ikke kan se nogen rimelighed i at vælge den militære værnepligt. Jeg kan godt se meningen i SF's forslag, når jeg betænker, at deres højeste ønske er at afskaffe militæret.

Hovedpunkterne i det fremsatte forslag til folketingsbeslutning er ønsket om, at man skal kunne skifte tjenesteform, også efter at man er indkaldt til militæret. Der blev ved sidste behandling af sagen her i tinget peget på det stigende antal, der benyttede sig af dette, og det umulige arbejdsklima der blev i værnene, både for de værnepligtige og for de fastansatte, som følge af dette forhold. Når man igen betænker visse gruppers ønske om at nedbryde værne-

ne, kan man også se, hvad en massiv udnyttelse af denne regel kan føre til.

Der bliver også i forslaget lagt vægt på en ny paragraf vedrørende tjenestetiden, som i dag vil medføre en nedsættelse fra 16 måneder til 12 måneder. Jeg kan her i lighed med ministeren henvide til, at vi i mange år har haft en tjenestetidsforskel på 6 måneder. Den blev ved bortfaldet af den almindelige genindkaldelse bragt ned til 5 måneder, og efter en nøje afvejning satte daværende indenrigsminister Toft denne forskel ned til 4 måneder i 1969. Grundlaget for disse overvejelser har ikke ændret sig siden 1969, og vi finder, at den forskel bør være den samme, som den har været i den forløbne tid.

Til punkt 6 i forslaget til folketingsbeslutning må bemærkes, at der her igen åbnes mulighed for udnyttelse af loven, hvis det ikke formuleres som en mulighed for at skifte tjeneste. Dette er praksis i dag, så det vil ikke medføre nogen ændring, hvis man bibeholder det bestående.

Herefter er der kun tilbage om punkt 7 at sige, at det må være ganske klart fastsat i loven, at de fastansatte på tjenestestederne, som skal lægge deres livsgerrig eller i hvert tilfælde lang tids arbejde på arbejdspladsen, selvfølgelig har ret til at blive sat i arbejde før de civile værnepligtige. Der må være en forret for dem, som skal være der i den lange periode, fremfor dem, der kun skal være der i en ganske kort periode.

Alt i alt synes jeg, at bortset fra den politiske værdi for SF, der i dag ligger i fremsættelsen af et sådant forslag, finder jeg ingen nytte i det. Men vi vil da loyalt i et udvalg arbejde med spørgsmålet, og en grundig gennemgang af forholdene omkring visse grupper af militærnægtere tror jeg også kan have sin store værdi i øjeblikket.

Poul Nielson: Det lader til at skulle være en fast, næsten årligt tilbagevendende begivenhed for folketinget at skulle diskutere et eller andet SF-forslag om ændringer i loven om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde. Sidste år havde man indskrænket sig til et nogenlunde realistisk krav om adgang til at blive nægter efter påbegyndt militærtjeneste. Med visse forbehold kunne socialdemokratiet støtte det forslag, og som bekendt har regeringen nu fastlagt klare regler herom.

[Paul Nielson.]

Dette års pligtforslag fra SF er derimod langt mere vidtgående, og selv om man måske nok i en vis forstand kan sige, at SF med dette forslag i den nuværende situation har placeret sig i et politisk brændpunkt, er det nu min opfattelse, at tiden faktisk ikke er inde til ændringer. Vi står over for forhandlinger om en ny forsvarsordning, som vi fra socialdemokratiets side i hvert fald lægger op med et klart ønske om et nyt forlig, og i den forbindelse vil naturligvis også hele problematikken omkring værnepligten blive inddraget. Det er vores opfattelse, at den hidtidige ordning med administrative muligheder for at regulere på dette område har været smidig, og vi synes ikke, der på denne baggrund er brug for at ændre i loven.

Alt i alt kan man sådan set sige, at SFs forslag er et forkert forslag, fremsat på et forkert tidspunkt af et forkert parti. Hvad enten SF er enig i opfattelsen eller ej, er det nemlig fortsat en politisk kendsgerning, at de fire gamle partier stort set er enige i vurderingen af de fundamentale problemstillinger i dansk sikkerhedspolitik og også enige i at drage den hovedkonklusion, at et forsvar under en eller anden form fortsat er nødvendigt. Dette må være udgangspunktet for debatten om værnepligten og dermed også grundlaget for konstateringen af, at der nødvendigvis må være en balance mellem de vilkår, vi byder soldaterne, og de vilkår, vi byder nægterne.

Det er helt givet, at der i de senere år er sket en udvikling blandt ungdommen med hensyn til holdningen til disse spørgsmål. Det kan ses direkte af tallet af nægttere. Men over for krav om yderligere lempelser er det på sin plads at fremhæve, at vi her i landet har vel nok verdens mest liberale regler på dette område. Det finder vi også helt i orden, og vi mener fra socialdemokratiets side, at systemet med udstationeringerne i sig selv er et gode, som vi bør opretholde. Men der må som bekendt være balance i tingene.

SF foreslår, at man skal kunne gå over som militærnægter på ethvert tidspunkt. Vi fastholder, at den nugældende periode på 5 uger efter indkaldelsen er rimelig for den enkelte og nødvendig for forswarets planlægning og uddannelse.

SF foreslår, at militærnægternes tjenestetid sættes ned fra 16 til 12 måneder, så den bliver lig med de øvrige værnepligtiges. Vi fastholder, at den længere tjenestetid for nægterne er et rimeligt element i den samlede afbalancering af vilkårene. I diskussionen herom kan man ind imellem opleve en vis forargelse over, at spørgsmålet om bekvemmelighedshensyn kan rejses i forbindelse med folks personlige afgørelse af, om de vil være nægttere eller ej. Jeg skal ikke driste mig ud i generaliseringer om folks motiver; men netop fordi det er den enkeltes frie valg, skal vi da heller ikke friste folk over evne ved at lave ordninger, der ikke er afbalanceret ud fra en samlet betragtning. Det gør vi, hvis tjenestetiderne bliver ens. Militærnægterne har jo ikke genindkaldelse osv.

SF foreslår, at alle skal på skole, og at alle skal udstationeres. Det er ganske enkelt ikke realiserbart, idet det ikke er alle, der ønsker udstationering.

Om vilkårene for udstationeringerne, herunder spørgsmålet om, hvilke typer job der i de forskellige tilfælde skal være adgang til, om ligestilling med de øvrige ansatte og om retten til at skifte arbejde, kan det sammenfattende siges, at disse vilkår jo skal sammenlignes med vilkårene for de værnepligtige inden for militæret og ikke med vilkårene på arbejdsmarkedet i øvrigt. På denne baggrund finder vi den nuværende tilstand helt i orden.

SF foreslår en særlig lempelse for værnepligtige med en dybt forankret og dokumenteret religiøs overbevisning, således at de kan fritages for tjeneste. Vi fastholder, at ændringer på dette felt enten vil virke som en uretfærdig favorisering af en bestemt gruppe eller vil kunne indebære en risiko for misbrug.

SFs forslag medfører, som der står i bemærkningerne, at lejrene i Gribskov og Kompedal nedlægges. I retfærdighedens interesse skal vi præcisere, at der ikke står „nedbrændes“. Om det er noget i denne retning, som kunne være målet for brandstiftelserne og hærværket i lejrene, ved man ikke rigtig. Det unddrager sig vistnok en fornuftmæssig betragtning. Situationen er i dag den — det finder jeg vigtigt at anføre i denne sammenhæng — at alle, der ønsker

[Poul Nielson.]

det, rent faktisk bliver udstationeret, og konsekvensen heraf er, at de, der er i lejrene, er der efter eget valg.

Ud fra enhver betragtning må brandene og hærværket fordømmes. Situationen opfordrer, som det tidligere har været fremhævet, til effektive forholdsregler. Hvis der skulle være én eneste militærnægter, der virkelig tror, at hærværk kan bruges som en løftestang for krav om bedre vilkår, så er vedkommende faktisk dummere, end politiet gud ske lov tillader. Man kan ikke påtvinge dette folketing ganske bestemte beslutninger.

I forbindelse med disse betragtninger vil jeg gerne citere nogle bemærkninger, som et par militærnægtere fremsatte i en artikel i Ekstra Bladet den 21. januar. Den ene siger:

„Selvfølgelig blev hærværket begået i fuldskab, men det skal også ses som et uartikuleret udtryk for den misstemning, der råder her. De samme folk ville aldrig smadre et værtshus på samme måde“.

Den næste siger:

„Der har været en slags generalstab iblandt os, som tilrettelagde sabotageaktioner. Men den er deværre forsvundet i druk. Nu er det temmelig uorganiseret“.

Organiseret eller ikke: ødelæggelserne i militærnægterlejrene viser desværre, at pacifismen ikke rigtig er, hvad den har været. Men vi skal efter vores opfattelse i situationer som denne endelig ikke lade os provokere. Vi skal ikke overse, at langt de fleste militærnægtere, udstationeret mange forskellige steder, gør et værdifuldt og samfundsnyttigt stykke arbejde, og denne tilstand ønsker vi ikke ødelagt.

Jeg vil afslutningsvis om forslaget som helhed sige, at socialdemokratiet er af den opfattelse, at der på nuværende tidspunkt faktisk ikke er behov for nogen som helst ændringer på dette område, hverken i den ene eller den anden retning, og det er alt i alt efter vores opfattelse en tilstand, som også militærnægterne kan være ganske godt tilfreds med.

Vi anbefaler naturligvis, at forslaget sendes til udvalgsbehandling, og vi vil også godt tilsige en venlig deltagelse, først og fremmest fordi vi altid er venlige. Men no-

get tilsagn om støtte til gennemførelse af forslaget skal man ikke vente fra os.

Kristen Østergaard: Jeg noterer også, at det er ved at være en tilbagevendende begivenhed for folketinget at behandle et SF-forslag om øgede fordele for militærnægterne. Det er en billig agitation for et parti, der i øvrigt har som mål at afskaffe forsvaret. Det er i og for sig forståeligt, at SF hvert år falder for fristelsen til at udnytte den agitation, der ligger deri, men for andre partier, der finder det nødvendigt med et forsvar som et led i Danmarks sikkerhedspolitik, stiller sagen sig noget anderledes.

På baggrund af den senere tids militærnægterterror i lejrene med ødelæggelse af store samfundsværdier kan jeg godt med det samme fortælle forslagsstillerne, at sympatien i venstre for militærnægterne for tiden kan være på et meget lille sted. Jeg har også noteret mig, at der ude i befolkningen er misstemningen mod militærnægterne ved at brede sig ganske betydeligt på grund af disse lovbrud. Det betyder, at tidspunktet at diskutere yderligere lettelsesforanstaltninger på ikke kunne være ringere end netop nu med baggrund i den sidste tids hændelser i lejrene.

Imidlertid må vi også konstatere, at den lette adgang til at blive militærnægter under relativt behagelige vilkår kun har forøget samfundets problemer med militærnægterne. Når militærnægternes antal er steget så voldsomt igennem de senere år, har det jo ikke forbindelse med, at de værnepligtige er blevet mere religiøse eller mere moralske, eller at deres samvittighed er blevet mere sart. Nej, udviklingen har nok snarere sin årsag i, at man kan blive militærnægter alene af politiske årsager, og bag denne motivering kan der jo skjule sig en række mærkværdige bevæggrunde. Efter min opfattelse burde man aldrig administrativt have ændret det til, at man kunne blive militærnægter på grund af politisk overbevisning.

Opfyldelsen af militærnægternes ønske om udstationeringsarbejde på institutioner i stedet for lejrliv har sikkert også fristet mange til militærnægtelse og har bidraget til den uheldige udvikling, uanset hvor rigtig udstationeringsideen i øvrigt er. Militærnægterorganisationerne opfordrer i deres noget

[Kristen Østergaard.]

missionerende virksomhed direkte til militærnægtelse under henvisning til de fordele og behageligheder, som er forbundet med denne tjeneste i sammenligning med den almindelige soldatertjeneste.

Alt dette kunne nok tydes i retning af, at fordelene er store nok. Det er sikkert bekvemmelighedshensynet i den gældende ordning, der begrundet den forøgede tilgang til militærnægternes rækker. Derfor er det venstres hovedopfattelse, at vilkårene er gode nok, og hvis vi letter dem yderligere som foreslået af hr. Frandsen, forøger vi kun problemerne for samfundet i fremtiden i forbindelse med militærnægterne. Derfor er også forslaget punkt 3 om, at tjenestetiden ved civilt arbejde ikke skal være længere end længste soldatertjeneste, helt uacceptabelt. En sådan bestemmelse vil omgående forøge militærnægternes antal med et meget højt procenttal, og det er der jo ingen der kan være interesseret i.

Jeg må også hellere med det samme sige, at punkt 2, hvorefter man kan begære sig overført til civilt arbejde på et hvilket som helst tidspunkt af tjenesten, blev der taget stilling til i fjor. Det må naturligvis afvises med de begrundelser, der blev givet i fjor, og som jeg ikke her skal gentage. Jeg kan helt tilslutte mig de betragtninger, som de tidligere ordførere har anført herom.

Der næst vil jeg lige knytte en lille bemærkning til forslaget punkt 8. Det er det punkt, hvori der står, at værnepligtige, der på grund af en dybt forankret og dokumenteret religiøs overbevisning ikke ønsker at gøre nogen form for værnepligt, ved dispensation fra indenrigsministeriet kan fritages for tjeneste. Jeg ved godt, at dette punkt tager sigte på nogle ganske få værnepligtige, der tilhører en speciel religiøs gruppe. Jeg vil gerne sige, at jeg har en betydelig respekt for de pågældende, der hellere tager en fængselsstraf for deres overbevisning end udfører militærtjeneste eller civilt arbejde på institutioner eller i lejre. De pågældende tager vilkårene, som de er, og uden at kny. Men det vil næppe være muligt i praksis at sortere de pågældende fra til fritagelse. Hvis en sådan bestemmelse blev indført, ville bekvemmelighedshensynet sikkert friste endnu flere; det er vi blevet belært om af tidligere erfaringer.

Forslaget går naturligvis som sædvanlig til videre behandling i et udvalg. I dette udvalg vil vi fra venstres side ikke være særlig interesseret i de egentlige lettelser, som forslaget omfatter. Vi vil derimod være meget interesseret i under udvalgsarbejdet at drøfte problemerne om anbringelsesmulighederne, om institutionsmulighederne, om hvordan vi garderer os mod militærnægternes fortsatte ødelæggelsestrang, og hvilke foranstaltninger vi kan sætte i værk for at modvirke denne.

Jeg vil slutte med en bemærkning om en ting, som jeg har læst om i dagspressen til morgen. Der ser jeg, at indenrigsministeren påtænker at flytte de nedbrændte lejre til Ulfborg Kjærgård. Jeg må indrømme, at stedet virkelig giver gode arbejdsmuligheder, men på den anden vis vil jeg være meget betænkelig ved denne flytning, og jeg skal begrunde hvorfor. Jeg går ud fra, at indenrigsministeren er bekendt med, at Ulfborg Kjærgård omfatter et stort landbrug og mange og store træbygninger med undervisningslokaler og med undervisningsmateriel, dyre maskiner til kæmpeværdier. Det er alt sammen noget, der er meget brandfarligt, og med den forkærlighed, som den specielle gruppe militærnægtere, der skaffer os disse problemer, har netop for ildspåsættelse, vil jeg bede indenrigsministeren nøje overveje, om han kan tage ansvaret for at flytte dem til Ulfborg Kjærgård. Dertil mener jeg ødelæggelsesmulighederne er alt for store.

Disse bemærkninger kan jeg sammenfatte i, at venstre naturligvis ikke kan gå ind for forslaget til folketingsbeslutning.

Svend Haugaard: Det er ni år siden, der blev nedsat et udvalg, der skulle undersøge forholdene for de civile værnepligtige, og det er 5 år siden, udvalget kom med en betænkning med henstilling om lovgivning. Siden er der ikke sket noget på lovgivningsområdet, og når der ikke er taget initiativ til det i mellemtiden, er det vel, fordi nogle stykker af dem, der ellers kunne være positive over for en ændring af lovgivningen, ikke mente, at betænkningen var god nok. Det kan også skyldes, at man syntes, at udviklingen red så hurtigt i den rigtige retning, at der ikke var grund til at bremse noget her igen. Jeg må sige, at jeg hører til de sidste.

[Svend Haugaard.]

Fra starten, da man begyndte at tænke på, at militærnægterne skulle have noget andet og noget mere meningsfyldt arbejde — det begyndte i øvrigt på den måde, at man i sin fritid meldte sig til museumsarbejde og udførte en så udmærket indsats her, at man blev klar over, at det kunne man udstrække til dagsarbejde i den egentlige arbejdstid — er der sket en meget betydelig udvikling, sådan at de værnepligtige nu deltager i vidt forskelligt kulturelt og socialt arbejde og gennemgående udfører det godt.

Det er også gået sådan, at man har nedsat den tid, hvor man tvangsmæssigt skulle være i lejrene, inden man blev udstationeret, først til 10 måneder og så til 5 måneder. Nu kan man, hvis man ønsker det, udstationeres efter få ugers forløb. Man er også godt i gang med nu først at sende dem på skole til en egentlig forberedelse og derefter udstationere dem.

Jeg kan ikke sige andet, end at jeg er absolut tilhænger af den udvikling, der er sket med hensyn til, at man har fået meningsfyldt arbejde. Både samfundets økonomi og alle andre ting, som vi kan pege på, må gøre os positivt indstillet over for, at den gruppe unge får noget fornuftigt at beskæftige sig med.

Jeg vil gerne understrege, at jeg mener, at langt de fleste udfører deres arbejde godt og derigennem altså udfører en samfundsnyttig gerning. Jeg beklager, at der i den forbindelse er enkelte kommunalbestyrelser, som åbenbart ikke vil være med til at gennemføre denne ordning i praksis.

Det kan ikke undgås med et så stort antal, at der er en del, der ikke udfører arbejdet godt. Jeg må sige, at en del er temmelig utilbøjelige til at gøre en virkelig arbejdsindsats, men kniber udenom. Endelig er der en ganske lille del, som gør noget, der er endnu værre: de er direkte provokatører, de hører ikke hjemme i ordningen. Men som vi har det med den tvungne værnepligt, vil det være sådan, at den type opsamles ét sted, og det bliver under de givne forhold netop i militærnægterlejrene.

Jeg beklager meget stærkt det, der er sket i lejrene, og jeg kan fordømme det lige så stærkt, som de tidligere ordførere har gjort.

Jeg mener, det er et meget dårligt eksempel på pacifisme og ikke-vold. Men jeg mener på den anden side, at det kun er dem, man hører om. Det er kun dem, der skrives om, det er kun dem, vi har talt om her i dag. Ligesom jeg tager skarp afstand, så skarpt som jeg overhovedet kan gøre det, fra de voldsindslag, der finder sted fra nogle unge, der siger, at de vil ikke-vold, lige så stærkt må jeg tage afstand fra den generalisering, der dømmer en stor gruppe unge mennesker, hvoraf langt de fleste dybt alvorligt har taget deres standpunkt og pænt og godt udfører deres samfundsgerning, sammen med brandstifterne. Det finder jeg absolut forkert. Man må ikke generalisere på det punkt; de er nok mere forskellige end folk i denne sal, når det kommer til stykket.

Jeg synes, det er godt at se, at en gruppe af de udstationerede militærnægtere selv har taget afstand, og jeg synes, det vil være helt rigtigt, hvis alle de militærnægtere kan se, at det har ført i en forkert retning. Hele bevægelsen får et meget dårligt ry. Derfor må man offentligt tage afstand fra det skete. Det være i hvert tilfælde hermed gjort fra min side, så stærkt som jeg kan gøre det.

Den sag, som mange så alvorligt kæmper for, skades meget stærkt igennem det, der er sket i enkelte af lejrene.

Det kan naturligvis diskuteres, om man skal have tvungen værnepligt, om den er berettiget eller den ikke er det, især hvis man som alternativ opstiller en professionel hær. Jeg er ikke særlig varm på nogen af delene, men det er jo ikke selve den tvungne værnepligt, vi skal diskutere her. Men jeg mener, det er rigtigt, at militærnægterne får et meningsfyldt arbejde, og i øvrigt, at man som indkaldt militærnægter har torhold, der ikke virker som straf tor, at man har en anden indstilling end flertallets.

Forslaget har 8 punkter, og de fleste af disse punkter svarer til gældende praksis. Det er blevet afvist også fra ministerens side, at man skulle tage det med i en lov, det, der er gældende praksis. Jeg har mine tvivl om, at ministeren egentlig har lovhjælp for det, der er gældende praksis. Det er en helt anden side af sagen. Det kunne måske gøre, at man i udvalget skulle se på, om der ikke kunne være grund til, at man i hvert fald fik lovhjælp for den praksis, der i øjeblikket finder sted.

[Svend Haugaard.]

Dette, at det er gældende praksis, gælder for nr. 1, det gælder delvis for nr. 2 bortset fra den sidste del af indkaldelsestiden, nr. 4 er meget stærkt på vej, nr. 5, 6 og 7 gælder helt, og jeg er altså enig i denne gældende praksis.

Punkt 3 drejer sig om tjenestetiden. Det er naturligvis meget svært at sige, hvad der er retfærdigt over for de grupper: den ene, der vælger militæret, og den anden, der vælger civil værnepligt, om det er 5 måneder eller det er 3 måneder eller det er 6 måneder, det er svært at sige. Man bør i den bedømmelse retfærdigvis huske, at de militære har muligheden for befalingsmandstjeneste, ekstraindkaldelser osv., og det bør naturligvis tages med i opstillingen.

Punkt 8 vil jeg gerne give min tilslutning til. Det er fortrinsvis Jehovas Vidner, det drejer sig om. Disse mennesker tager deres kristendom dybt alvorligt, så alvorligt, at de tager en lang fængselsstraf på det. Jeg kan ikke se, at det tjener noget som helst fornuftigt formål at spærre disse alvorligt tænkende unge mennesker inde i meget lang tid i vore ungdomsfængsler. Det kan ikke være rigtigt, og jeg vil gerne bede ministeren tænke på, at i Sverige har man fritaget de pågældende unge, og det kunne da være, man skulle søge nordisk bistand i denne sag.

Vi vil altså gerne drøfte spørgsmålet om lovfæstelse af gældende praksis, det vigtigste er, at gældende praksis fortsætter. Vi vil gerne drøfte spørgsmålet om tjenestetid uden at være umiddelbart indstillet på, at de to grupper skal stilles lige i antal måneder, og vi vil absolut gerne sige ja til punkt 8, idet det er rimeligt, at de, der ud fra en dybt religiøs indstilling ikke kan lade sig indkalde, kan fritages på en eller anden måde. Man kan sagtens finde kontrolforanstaltninger, som gør det muligt, at der ikke slipper forkerte igennem.

Derudover kunne jeg have lyst til at sige, at der er en anden gruppe af indkaldte, som jeg også synes trænger til mere meningsfyldt arbejde, og det er civilforsvarsområdet. Det ligger ikke så forfærdelig langt fra dette, og jeg mener, det kunne være rigtigt, at man fandt frem til en mulighed for en teknisk og humanitær hjælpeindsats ud over den forhåbentlig ikke kommende katastrofesituation herhjemme. Men det er et spørgsmål, som vi

fra mit partis side senere på vinteren vil vende tilbage til i anden form.

Nordqvist: Danske socialdemokrater har det jo, det ved vi alle sammen, med altid at efterligne det svenske socialdemokrati, og i det foreliggende forslag er der et enkelt punkt, hvor jeg mener at socialdemokraterne herhjemme bør tage ved lære af, hvad der gælder i Sverige. Det gælder det sidste punkt, 8, som også den radikale ordfører, hr. Svend Haugaard, har været inde på, helt konkret Jehovas Vidner. Den socialdemokratiske ordfører, hr. Poul Nielson, tog klart afstand fra at fritage disse mennesker, men det har vist sig gennem flere år i Sverige, at det har været muligt at praktisere en ordning, hvorefter man fuldstændig fritager mennesker med denne religiøse overbevisning, og det har ikke voldt spor vanskeligheder. Jeg finder det helt utilstedeligt, at vi i et samfund, som kalder sig et civiliseret, humant samfund, spærre få hundrede mennesker inde i 18 måneder, fordi de har denne religiøse overbevisning, som i mine øjne, jeg kender mange af dem, er særdeles fast. De har ydermere en moral, som i mine øjne er væsentlig højere end den, der vel nok er gennemsnittet i den danske befolkning. Vi har herhjemme trosfrihed indtil den dag, da denne tro altså volder samfundet en lille smule besvær.

Det, der er sagt heroppe fra talerstolen om, at det er vanskeligt at undgå, at nogle smutter igennem, det holder ikke. De mennesker, der er tilknyttet Jehovas Vidner, begynder på det i en meget ung alder, gør et stort arbejde, lever op til deres mål på en helt anden vis end de mennesker, der ellers tilslutter sig en eller anden trosretning. Jeg vil gerne med disse ord indtrængende henstille til socialdemokratiet, der i dag tog klart afstand, at tage denne sag op til nyvurdering. Det drejer sig om 200-300-400 unge mennesker om året, som vi på denne vis straffer for livet, for tid og evighed, med en lang fængselsstraf. Det kan ikke være rimeligt. Her er virkelig et punkt, hvor vi bør følge svenskerne. Vi må vise, at vi har så meget storsind. Selv om der var 2 eller 3 eller måske 4 om året, der slipper med, som ikke burde, så må vi have så meget respekt for det enkelte menneske, at vi kan acceptere disse 3-4 stykker, simpelt hen for at

[Nordqvist.]

lade de andre slippe. Den nuværende praksis er helt urimelig. Vi må have den sag igen-nem.

Ordføreren for forslagsstillerne (Frandsen): Jeg havde ikke forventet, og det havde mit parti heller ikke, at alle andre partier her i tinget ville have taget særlig velvilligt imod forslaget. Vi havde godt nok regnet med, at det radikale venstre ville være villigt indstillet over for forslaget, og det viste sig også at være tilfældet. Derimod havde vi nok håbet på en lidt mere positiv holdning fra socialdemokratiets side, men at der her næsten var tale om en blank afvisning af hele forslaget, havde vi ikke ventet. De to borgerlige partiers, venstres og konservatives ordføreres indstilling overrasker os ikke, men det, som i hvert tilfælde overrasker mig meget, er den usaglige begrundelse for hele afvisningen af forslaget, den sidste tids uroligheder og hærværkstilstande i lejrene. Hermed begrunder man næsten, at man afviser forslaget. Den hetz, som har været mod militærnægterne rundt omkring, bruger man her i folketinget til at afvise forslaget. Det synes jeg simpelt hen er for groft, at man tillader sig at gøre dette.

Jeg vil altså, inden jeg går over til at behandle selve forslaget og de enkelte kommentarer, der har været til forslaget, lige komme med et par bemærkninger i anledning af den sidste tids efter min mening meget ensidige og unuancerede indlæg, som har været i dagspressen og andre steder vedrørende militærnægterne.

Jeg vil først sige, at jeg også vil beklage den sidste tids uro omkring lejrene, men nok ud fra en lidt anden motivering end den, der her i tinget i dag har været givet. Jeg vil også gøre det, fordi jeg nok i højere grad end i hvert tilfælde nogle af ordførerne kender forholdene i nægterlejrene. Det er ikke sådan lige til at afvise militærnægterne og sige, at det er hærværk, og at det er noget, som bør straffes. Jeg vil også beklage urolighederne i lejrene, fordi det i høj grad har skadet mulighederne for at gennemføre nogle reformer for de militærnægtere, som til daglig udfører et stort arbejde. Vi må huske på, at antallet af nægtere i lejre udgør under 10 pct. af samtlige nægtere, mens alle andre nægtere dagligt udfører et stykke

arbejde i sociale og kulturelle institutioner. Det er jo sådan set, som forholdene i øjeblikket er, umuligt for samfundet på disse områder at klare opgaven, hvis man ikke havde militærnægterne. Jeg vil også beklage det, fordi man allerede nu har set tendenser til, at man inden for visse kommuner, sidst i Vordingborg og allersidst i Gladsaxe kommune, har afvist at tage militærnægtere ind på institutioner — det drejede sig om fritidsinstitutioner — med en begrundelse, som jeg synes i høj grad er uheldig. Fra Gladsaxe kommune begrundede et kommunalbestyrelsesmedlem det med, at der her er tale om mennesker med en bestemt ideologi, og så vil man ikke have vedkommende ind i en institution. Derfor vil jeg godt spørge indenrigsministeren, om han agter at gøre et eller andet, for at vi kan undgå den form for diskrimination over for militærnægterne, sådan at man i hvert tilfælde sikrer, at begrundelsen for ikke at tage militærnægtere ind i institutionerne ikke bliver en politisk begrundelse — for det må være det, der er tale om her.

Problemerne i lejrene har givet anledning til en debat i pressen, som har medført, at alle militærnægtere sådan set er blevet ramt af aktionerne i lejrene, og det mener jeg, både de mennesker, som er i lejrene, men i høj grad også pressens måde at debattere tingene på, er skyld i. Vi må nemlig gøre os klart, at de unge, som ikke bliver udstationeret, det er ikke typiske militærnægtere. Det er selvfølgelig en gruppe af militærnægtere, som har lige så stor ret til at være militærnægtere som andre, men jeg tror, i hvert fald med mine erfaringer, at det drejer sig om en gruppe unge, som i højere grad har vanskeligheder end andre militærnægtere, og jeg tror, at en række af disse unge ikke ville blive kendt tjenestduelige, hvis de kom på en ny session. Derfor mener jeg, at det er berettiget af foreslå, at man kan nedlægge lejrene simpelt hen, og at man kan udstationere den gruppe af de unge, som eventuelt er i lejrene, som man ikke kan kassere. Det er under 10 pct. af nægterne, som er i lejrene, og der er nok en gruppe, som kun er der i en kort periode, fordi de ikke har et eller andet tjenestested, hvor de lige kan søge hen, mens en anden gruppe — det er rigtigt, som det er sagt her — er der af egen fri vilje. Men det er unge, som har

[Frandsen.]

det vanskeligere end andre unge, og når man placerer dem et sted, som man nu gør, ude midt på landet langt fra alle andre samfundsgoder, og man sætter dem til et stykke arbejde, som er så meningsløst, som det overhovedet kan være — et arbejde, som ikke ville blive udført, hvis man ikke havde militærnægterne til at udføre arbejdet — så må jeg som et af de mennesker, der har prøvet at være i nægterlejr, i hvert fald sige, at jeg forstår godt de unge, som i sådanne situationer handler, som de gør, selv om jeg selvfølgelig må beklage og tage afstand fra de handlinger. Jeg synes altså, at den ensidige fordømmelse, som vi har set her i tinget i dag, og som vi har set i pressen, er meningsløs. Man er ikke gået ned til de egentlige problemer, som ligger omkring de militærnægtere, som findes i lejrene.

Begrundelsen for SF's forslag til ny militærnægterlov er, som det også fremgik af indenrigsministerens svar, først og fremmest udtryk for et ønske om en ajourføring af loven, sådan at vi får loven i overensstemmelse med gældende praksis. Grunden til, at vi vil det, er, at militærnægterne kan godt leve med den nuværende praksis, selv om det eventuelt ikke står i loven, men der er selvfølgelig en fare for, at man ændrer praksis, hvis antallet af militærnægtere eventuelt bliver mindre, så man ikke har behov for at give militærnægterne de goder, som de igennem årene har fået, bl. a. fordi antallet af militærnægtere er øget så kraftigt, som det er tilfældet. Antallet af militærnægtere er inden for de sidste 10 år øget meget voldsomt. Der har været tale om i midten af 1960'erne, at vi kun lå på 1—2 pct. af de værnepligtige, mens vi i øjeblikket ved de sidste sessioner er oppe på ca. 15 pct. af samtlige værnepligtige, der bliver nægtere. Den udvikling, som hr. Svend Haugaard nævnte, fremgangsmulighederne for nægterne, skyldes bl. a., at der er så mange nægtere, som der har været tale om. Derfor er det væsentligt, at disse goder, som militærnægterne har fået, bliver sikret i loven, for-

di man ikke har nogen garanti for, at man ikke vil ændre praksis, hvis antallet af militærnægtere falder.

Vi har også ønsket at fjerne den form for diskrimination, som i øjeblikket ligger i den nugældende lov og praksis over for militærnægterne, og jeg kan ikke se, at de begrundelser, som er kommet frem fra ordførernes side, har bevist, at det ikke er rimeligt at ændre loven. Jeg forstår specielt ikke afvisningen af vort punkt 8 med hensyn til særlige religiøse grupper. Den ordning, som man i øjeblikket har i Sverige, fungerer på en god måde, og man har svenske udsagn for, at den overhovedet ikke misbruges. Antallet af militærnægtere med begrundelse i religiøs overbevisning, det drejer sig altså om Jehovas Vidner, er overhovedet ikke steget i den periode, der er forløbet siden man indførte loven, og det vil sige, at det er tydeligt, at man ikke har misbrugt den. Man praktiserer ordningen i samarbejde med Jehovas Vidner, og man kan i hvert fald sige med sikkerhed, at Jehovas Vidner heller ikke er interesseret i, at ordningen skal misbruges. Jeg forstår altså ikke, at ministeren uden videre vil afvise forslaget, og jeg vil i hvert fald anmode om, at vi får helt klare og præcise oplysninger fra Sverige om, hvordan ordningen praktiseres. Jeg har allerede fået dem, men jeg håber, at vi også vil få dem i udvalget.

Vedrørende tjenestetiden har flere ordførere sagt, at tjenestetidens længde for militærnægtere begrundes i, at der er genindkaldelser blandt de militære værnepligtige, og at nogle af disse eventuelt bliver taget som befalingsmænd og den slags. Når vi har sat tjenestetiden til 12 måneder, så mener vi, det er en form for gennemsnit, for der er også nogle, der bliver taget til enten civilforsvaret eller hjemmeværnet, som har en betydelig lavere tjenestetid. 12 måneder mener vi altså cirka er gennemsnittet for samtlige.

Desuden er der en hel del af de administrative ting, vi gerne vil have fastsat i loven, begrundet i, at vi synes, at rettighe-

[Frandsen.]

derne simpelt hen skal stå i loven. Jeg forstår igen ikke, at man vil afvise, at vi bekræfter den administrative praksis i loven. Det gælder bl. a. med hensyn til vort forslag i punkt 2 om, at man kan overføres på et hvilket som helst tidspunkt. Det er rigtigt, at den nuværende regering har indført en ændring, men denne ændring er ikke i overensstemmelse med det, som socialdemokratiet selv gik ind for i foråret, hvor SF stillede et dagsordensforslag. Forslaget fra SF's side gik ud på, at man skulle kunne overføres på et hvilket som helst tidspunkt. Socialdemokraterne tog visse forbehold, men stemte alligevel for dagsordensforslaget, som indeholdt netop det, som punkt 2 indeholder. Det, den nuværende regering har indført, er altså ikke i overensstemmelse med det, som socialdemokratiet i sin tid gik ind for.

Jeg håber altså, at vi i hvert tilfælde får en mere velvillig behandling i udvalget, end vi har set i dag, for jeg synes simpelt hen, det er så meningsløst, at man har diskuteret militærnægternes problemer ud fra den lille gruppe af militærnægtere, som kun udgør under 10 pct., som er i lejrene; det er deres problemer, man har taget udgangspunkt i, men man må huske på, at af de mennesker, som er ude i lejrene, er det kun nogle få stykker, der har været med til hærværk.

Endelig til allersidst: det er jo ikke bevist, at det er militærnægterne, der har brændt lejrene — kun i et par tilfælde — og det er en almindelig god regel, at man retfærdigvis ikke giver sig til at fordømme nogen, inden de er dømt.

Indenrigsministeren (Egon Jensen): Hr. Frandsen gør sig skyldig i en fundamental fejlsluttelse. Mine bemærkninger går ikke på det mindretal, der laver vold og uro. Hvis hr. Frandsen havde været en opmærksom lytter dels til min besvarelse i går, dels til mine bemærkninger til forslaget til folketingets beslutning, så ville han allerede deraf have udledt, at jeg sagde, at langt, langt de fleste af de civile værnepligtige opfører sig upåklageligt, og vi har et godt forhold til dem. Min indstilling har intet at gøre med de mindretal, som jeg forstod hr. Frandsen til dels forstod reaktionerne fra. Jeg forstår dem ikke.

Jeg vil gerne sige til hr. Lowzow, at om jeg har disciplinære regler nok, kan man altid diskutere. Jeg mener i og for sig, vi har dem. Det afhænger helt af, hvor stærke man ønsker at have dem. Hr. Lowzow spurgte samtidig, om jeg kunne genetablere forhold, således at de ansatte kunne arbejde uantastet under betryggende forhold; det håber og tror jeg på, at jeg kan. Vi har allerede gjort en del og håber, at det skulle hjælpe.

Jeg vil gerne endnu en gang understrege, at det er et lille mindretal, en minoritet, og jeg er ikke bange for at kalde dem anarkister, som foretager det, der er sket i lejrene.

Til hr. Poul Nielson har jeg i og for sig ingen bemærkninger, idet jeg er enig i de bemærkninger, hr. Poul Nielson har gjort, men jeg vil gerne sige, at med hensyn til det forsvarsforslag, som socialdemokratiet har fremlagt, er det rigtigt, at det må få konsekvenser for tjenestetiden; hvis den nedsættes for de værnepligtige, må det helt givet også tages op for civile værnepligtige. Jeg er også helt enig i bemærkningen om, at de indtrufne hændelser ikke på nogen måde kan påtvinge folkettinget bestemte løsninger; det kan man altså ikke gøre hverken ved brand eller ved vold.

Hr. Kristen Østergaard var inde på spørgsmålet om muligheden for at blive militærnægter og motiveringerne herfor. Her vil jeg sige, at adgangen til at blive militærnægter vel er den frieste her i landet. Der er ingen adgangs begrænsning her. Når det drejer sig om motiveringerne, så oplever vi masser af motiveringer, bl. a. den at man vil ikke være soldat, så længe det etablerede samfund består, at man ikke vil være soldat, så længe Danmark er medlem af NATO. Nogle gør det af bekvemlighedsgrunde, og nogle gør det af idealisme, og jeg respekterer de mennesker, der gør det af idealisme. Jeg tror ikke, at man skal forøge problemerne ved at give yderligere lempelser. Vi har såmænd problemer nok i forvejen på dette område.

Hr. Kristen Østergaard var betænkelig ved, at vi skulle anbringe de civile værnepligtige i Ulfborg, fordi der var brandfarlige ting. Ja men hvis det er vor indstilling, har vi på forhånd accepteret, at andre bestemmer, hvor vi skal anbringe dem, under hvilke forhold de skal anbringes. Modstykket måtte jo være, at vi skulle anbringe de

[Indenrigsministeren.]

civile værnepligtige i bunkers uden vinduer med cement, således at der faktisk ikke kunne ske noget. Jeg håber og tror på, at de, der kommer i lejrene, virkelig opfører sig ordentligt og på en ordentlig måde viser, at de også gerne vil bidrage til — hvad jeg gerne vil være lydhør over for — ændringer i lejrene, således at vi kan skabe andet og måske mere meningsfyldt arbejde end det, der i øjeblikket er.

Hr. Svend Haugaard var inde på betænkningen og var altså enig med mig i, at det nok ikke var rigtigt, at man skulle lovfæste på nuværende tidspunkt. Man kan jo i nogle situationer vende spørgsmålet om og sige, om der ikke er nogle, der har fortabt retten til at være militærnægtere ved deres opførsel.

Jeg har ikke generaliseret og vil ikke generalisere, det har jeg tidligere givet udtryk for, men når hr. Svend Haugaard var inde på spørgsmålet om Jehovas Vidner og spørgsmålet om fritagelse her — det var hr. Frandsen, og hr. Nordqvist var også — så må jeg sige, at jeg har nu mine betænkneligheder. I Sverige er der betydelig skrappe regler for militærnægtere, mod at Jehovas Vidner er fritaget, og jeg vil spørge, om indlæggene skal forstås på den måde, at man ønsker den tilstand oprettet, at Jehovas Vidner bliver fritaget, mod at man strammer på andre områder? Det er, ligesom der er en balance dér. Jeg er parat til at drøfte spørgsmålet i et udvalg, men jeg tror på, at man skal være opmærksom på konsekvenserne af at gøre det over for én bestemt religiøs organisation. Andre religiøse organisationer kan med lige så stærk tro og lige så stærk bekendelse til deres religiøse organisationer forlange, at de får den samme retsstilling som Jehovas Vidner. Derfor er jeg på forhånd meget betænkelig ved, at vi kører den linje, men som sagt er jeg parat til at tale om det i et udvalg.

Hr. Svend Haugaard var også inde på civilforsvaret, hvor han ligeledes ønskede mere meningsfyldt arbejde. Vi har et intensivudvalg, som undersøger tilrettelæggelsen af arbejdet inden for civilforsvaret. Vi har været inde på, om civilforsvaret kunne gå ind i forureningsbekæmpelsen, og det har man også været inde på for civile værnepligtige; det er et spørgsmål, vi arbejder med.

Hr. Nordqvist var, som jeg sagde før, inde på Jehovas Vidner og talte om moralen inden for Jehovas Vidner. Den skal jeg overhovedet ikke tage stilling til. Hvis man diskuterer på det religiøse område, bliver man straks lidt mere usikker, men jeg kan i den forbindelse en gang imellem undre mig over, at mange fra religiøse områder gerne vil have de goder, som man skaber i samfundet, men bare ikke vil påtage sig pligterne ud fra deres overbevisning.

Hr. Frandsen var meget overrasket over, at man mødte en afvisning fra socialdemokratiet. Det må dog bero på en vurderingsfejl. Når socialdemokratiet afviser, så er det ud fra den betragtning, at vi ønsker at stille de unge lige, og det kan hr. Frandsen ikke være uenig i. For at skabe lighed må der være en ulighed. Denne ulighed består dels i en mere bekvem tjeneste, dels i en længere tjenestetid, som modsvarer de ubehageligheder, som de mange unge, der kommer ind ved militæret, kommer ud for.

Hr. Frandsen var inde på, at vi skulle nedlægge lejrene. Skal modstykket så være — det vil jeg da gerne spørge hr. Frandsen om — en tvangsmæssig udstationering af dem, der har ønsket at komme i lejrene, hvor de frivilligt har været? Jeg tror ikke, det er en særlig farbar vej tvangsmæssigt at udstationere nægttere. Jeg tror ikke, det giver noget godt resultat, hverken for den enkelte eller for dem, han tvangsmæssigt er anbragt hos. Endelig skal man erindre sig én ting mere, at udstationering er frivillig. De institutioner, der tager dem, tager dem frivilligt, og dér kan vi ikke tvinge dem ud.

Hr. Frandsen var også inde på spørgsmålet om kommunerne. Jeg beklager, at kommuner generelt siger, at de ikke vil have militærnægtere, og jeg skal meget gerne tale med disse kommuner, som det drejer sig om, men jeg gør endnu en gang opmærksom på, at kommunerne også er frit stillet; det er dem, der bestemmer, om de vil have dem. Men jeg håber som sagt, at de vil tage imod dem.

Med hensyn til de 15 pct. nægttere er jeg enig i, at det er tallet. Men så sagde hr. Frandsen noget, som lød mærkeligt i mine ører. Han sagde nemlig: vi vil have lovfæstet nugældende praksis for at få en garanti mod, at de får ringere vilkår, hvis der kommer færre militærnægtere. Jeg synes netop,

[Indenrigsministeren.]

tallet viser, at der kommer ikke færre militærnægtere. Jeg kan i hvert fald for mit vedkommende sige, at så længe det er mig, der har administrationen af det område, bliver der ikke ringere vilkår for militærnægterne, så af den grund behøver man ikke at lave nogen lov om.

En af ordførerne spurgte, om ministeren nu også har lovhjemmel til at gøre dette. Jeg tror nok, det var hr. Svend Haugaard, der var inde på spørgsmålet. Herom vil jeg gerne sige, at i § 1 i loven om civil værnepligt står der:

„De nærmere bestemmelser vedrørende ordningen af sådant statsarbejde — hvis udbytte tilfalder staten“ — det drejer sig om lejrene — „træffes af indenrigsministeren, der ligeledes er berettiget til at bestemme, at de pågældende — ud over det egentlige statsarbejde — skal deltage i undervisning og oplæring efter nærmere af ministeren fastsatte regler.“

Det er det, man administrerer efter, det er det, den tidligere indenrigsminister har administreret efter, og jeg mener, at der i og for sig er klar lovhjemmel, men det vil jeg også meget gerne snakke om i et udvalg. Jeg synes ikke, man ligefrem skal ødelægge noget godt ved at få en diskussion om en lovhjemmel.

Poul Nielson: Jeg vil gerne først til hr. Kristen Østergaards bemærkninger om, at vi aldrig burde have indført adgangen til at blive militærnægter med henvisning til sin politiske overbevisning, sige, at det opfatter vi som en frihedsrettighed i det moderne samfund, vi har, som vi ønsker at opretholde. Man kan også tilføje den betragtning, at det vel heller ikke nytter særlig meget at tvinge folk med en — hvad skal man sige — for militærets formål destruktiv holdning ind i militæret, sådan som situationen ligger. Denne adgang mener jeg altså vi skal opretholde.

Dernæst vil jeg gerne med hensyn til spørgsmålet om fritagelse med henvisning til en religiøs overbevisning sige, at det jo gælder for alle former for trossamfunds udøvelse af deres virksomhed, at den skal finde sted inden for rammerne af det, der er landets love. Det må være hovedudgangs-

punktet også i denne sag, og jeg deler fuldt ud ministerens opfattelse af, at en fuldstændig fritagelse kunne indebære en risiko for, at også andre trossamfund, måske ikke bare på dette men også på andre områder, opfatter dette som en helt ny holdning til problemet som sådant.

Herefter vil jeg vende mig til spørgsmålet om, hvorvidt vi her i debatten har generaliseret groft over for militærnægterne som sådan ud fra det, der sker i lejrene. Det vil jeg ikke acceptere skulle være tilfældet. De væsentligste ting, jeg henviste til i forbindelse med min omtale af socialdemokratiets holdning til forslaget, var, at forhandlingerne om en ny forsvarsordning, som vi står over for, gør ændringer på nuværende tidspunkt helt uaktuelle, og at forslaget af den grund alene sådan set er malplaceret. Den anden hovedbegrundelse, som jeg byggede min overbevisning på, var, at vi faktisk mener fra socialdemokratiets side, at der er balance i denne problematik på nuværende tidspunkt, sådan som den administreres. Når jeg kommenterede disse selvfølgelig forholdsvis få nægteres adfærd, vil jeg blot fastslå, at det mener jeg absolut situationen lægger op til. Jeg vil fastholde, at de, der laver den uro, ud fra en solidaritetsfølelse over for dem, de deler meninger med, burde være klar over det ansvar, man påtager sig også på sine meningsfællers vegne. Jeg er i hvert fald ikke ældre, end at ting som ungdomsoprørske tankegange, spørgsmål om solidaritet, hvad man laver med aktioner osv., indebærer et ansvar, som ligger ud over det helt snævre; og der mener jeg faktisk, at en sådan pseudorevolutionær, kortsynet og temmelig stupid adfærd virkelig er noget, som alle har ret til at kritisere.

Til slut vil jeg sige, at der givetvis er tale om, at det er en gruppe med vanskeligheder, som er tilbage i nægterlejrene, men jeg finder det faktisk temmelig uoverskueligt, hvis vi giver grønt lys for at undtage nogle, fordi de er vanskelige. Muligvis skulle vi se meget mere behandlingspræget på de grupper, men det kan ikke berettige til, at vi pludselig skulle åbne fuldstændig for sluserne. Hr. Frandsen henviser til, at han selv har prøvet at være i nægterlejr, men ud fra en helhedsbetragtning mener jeg at kunne forvente, at hr. Frandsen vil give os ret i, at reg-

[Poul Nielson.]

lerne for udstationeringer også i øjeblikket bliver administreret temmelig fornuftigt.

Lowzow: Jeg kan ikke forstå, at hr. Frandsen er forbavset over den modtagelse, forslaget har fået. Det er vel ret naturligt, at med de samme partier siddende i folketinget og det samme forslag fremsat hvert år må modtagelsen blive nogenlunde den samme.

Og når der i øjeblikket foregår ting inden for en gruppe af militærnægterne, som hele samfundet taler om, kan jeg ikke forstå, det så er forbavsende, at det bliver fremført her. Jeg mener, det ville være meget mere kedeligt, hvis der virkelig kunne foregå en sådan debat i pressen og ude mellem folk og vi behandlede et militærnægterspørgsmål herinde uden at drage den aktuelle situation ind i billedet. Jeg synes, det er ganske naturligt, og jeg håber da, at vi kan få afgjort denne sag med afvisningen af forslaget. Det er jo en bastant modstand mod forslaget, der viser sig her, og jeg vil tro, det vil gå igen i udvalget, selv om der eventuelt kan være enkelte positive ting at fremdrage — det ved jeg ikke; jeg håber, vi så slipper for at få forslaget fremsat igen næste år.

Kristen Østergaard: Jeg har lige en lille bemærkning til hr. Svend Haugaard og hr. Nordqvist i anledning af deres forsvar for forslaget punkt 8 om, at værnepligtige, som er dybt forankrede religiøst, skulle kunne blive fritaget, og at de bliver det i Sverige. Jeg kan give min tilslutning til den bemærkning, hr. Poul Nielson kom med, nemlig at der er ingen tvivl om, at hvis denne bestemmelse bliver indført under danske forhold, vil den på en eller anden måde blive misbrugt.

Men jeg vil også gerne drage en sammenligning med de svenske forhold, og jeg har ingenting imod, at vi under udvalgsbehandlingen ser nøjere på, hvordan man klarer militærnægterproblemet i Sverige, for dér er det nemlig ikke let at blive militærnægter. Det er nok muligt, at man kan blive militærnægter, hvis man kan dokumentere, at man tilhører Jehovas Vidner, men i øvrigt er reglen den, at for at blive militærnægter må man skrive en personligt motiveret ansøgning om, hvorfor man ønsker det, og at

en sådan ansøgning kommer til en grundig og langvarig behandling, som i reglen resulterer i omkring 33-40 pct.s afslag. Så næstefter har vi altså de militærnægtere udsorteret, som kommer til ret fornuftigt arbejde.

Jeg vil ikke beskyldes for at generalisere i disse sager. Jeg er da nok klar over, at de beklagelige sager drejer sig om et udsnit af adfærdsvanskelige unge, som det er umådelig svært at indplacere, og hvis vi havde haft en metode, hvorved man på sessionerne kunne udpege eller udsondre disse afvigere, ja, så var der jo ingenting, vi ville være bedre tjent med, end at de pågældende blev kasseret, for ingen ønsker dem hverken inden for forsvaret eller inden for institutionerne. Det ville være meget lettere, hvis det kunne lade sig gøre, men det lader sig næppe gøre. Derfor vender jeg igen tilbage til vor erfaring med udnyttelsen af de gode ordninger, som vi gennemfører, altså også ordninger, som giver mulighed for misbrug.

Her må jeg måske lige slutte med et par ord til indenrigsministeren i forbindelse med min bemærkning om den påtænkte udflytning til Ulfborg Kjærgaard: ja, det er godt nok, men vi er jo blevet belært af erfaringerne om, hvordan det går med disse afvigere, som vi får samlet i lejre. Vi må nødvendigvis have lejre. Der er ingenting, jeg ser hellere, end at disse militærnægtere var sådan, at vi helt kunne springe det med lejrene over, men vi har nogle, som hverken passer i de militære discipliner eller i det, der hedder civil disciplin — der er nemlig også disciplin i det civile liv — og når vi nu ved, at de er afvigere i specielt høj grad, så bliver vi nødt til at tage vore forholdsregler, og det bliver vi også nødt til, hvis vi eventuelt skal til at genopbygge lejre. Men jeg mener fortsat, at det må tages med i overvejelserne, om man kan placere disse afvigere under de, jeg havde nær sagt brandfarlige forhold.

Svend Haugaard: Må jeg først sige til ministeren, at jeg tror, han har misforstået mig lidt. Jeg har ikke udtalt, at jeg var imod lovgivningen, som den er nu; jeg har sagt, at praksis var det vigtigste, og så har jeg stillet et spørgsmål om, hvorvidt der var lovhemmel for at fortsætte denne praksis, for det vil jeg gerne sikre mig at der er; det var det, jeg mente vi skulle se lidt på i udvalget, for jeg vil nemlig risikere, at man

[Svend Haugaard.]

kommer og siger, at det og det er der ikke lov hjemmel for, og derfor må vi ændre praksis.

Hr. Kristen Østergaard siger, at reglen i punkt 8 vil blive misbrugt, og talte om, hvor svært det er at blive militærnægter i Sverige. Det er nu ret betydelig overdrevet med den sværhedsgrad, men skulle det endelig være rigtigt, at det er noget sværere — det er det — i Sverige end her, så er skridtet herhjemme jo mindre, end det vil være i Sverige, med hel fritagelse.

Det ligger i øvrigt sådan, ved jeg, at disse unge mennesker er meget konsekvente, de fastholder deres standpunkt og er ikke til at rokke. Og hvad gør man så? Man sidder og vender og drejer det lidt og er forfærdelig ked af situationen. Så tilbyder man en hel del af dem, at de kan komme over til CF, og det vil de heller ikke. Men man fører dem tvangsmæssigt over til CF, og så indkalder man dem til CF, det er kun 10 måneder, og fængselsstraffen dér er væsentlig mindre end i det andet tilfælde — så har man da været noget human. Og så kan man se, om det er så retfærdigt. Jeg ved også, at det ligger sådan, at man er klar over deres konsekvens og ked af at indkalde dem til fængsel, for det er jo pæne og gode unge mennesker. Hvad skal man så gøre? Flest muligt får man kasseret, men nogle enkelte kan man ikke komme uden om, og dem må man altså indkalde til fængsel. Kald det retfærdighed, hvis man synes, at det er bedre; jeg synes det ikke.

Ordføreren for forslagsstillerne (Frandsen): Indledningsvis vil jeg give indenrigsministeren ret i, at han ikke deltog i den almindelige generalisering af nægterne; det var sådan set kun de tre ordførere fra henholdsvis socialdemokratiet, venstre og de konservative, som generaliserede, og som i særlig grad tog udgangspunkt i de specielle forhold i lejrene og de nægtere derude, som har været medvirkende til, at der har været uroligheder omkring lejrene.

Det er, ligesom der har været en tendens til at tro, at SF hvert år er kommet med dette forslag. Der er en række ting i forslaget, som er nye; og ud over forslaget sidste år; som kun omfattede et enkelt konkret spørgsmål, skal vi helt tilbage til først i

1960'erne, da SF fremsatte forslag til nye love om civil værnepligt. Altså andre forslag, der er kommet siden, er kun mindre forslag. Det, vi ønsker overført fra ordningen i Sverige, er selvfølgelig kun bestemmelserne med hensyn til Jehovas Vidner, og selv om man indfører de regler, som Sverige har med hensyn til Jehovas Vidners aftjening af værnepligt, behøver man selvfølgelig ikke at indføre Sveriges ordning i øvrigt med hensyn til civil værnepligt.

Jeg vil give hr. Svend Haugaard fuldstændig ret i, at når man skal vurdere Jehovas Vidners stilling med hensyn til civil værnepligt, må man se på, hvad vi i øjeblikket gør over for dem. Man giver dem altså de omtalte 10 måneder, en regel, som man indførte for kun et halvt års tid siden, så vidt jeg husker. Før var det sådan, at man udskrev dem som civile værnepligtige, og så fik de altså 16 måneder som fængselsstraf. Det er altså det; vi i øjeblikket giver de mennesker, og spørgsmålet er så: kan vi være det bekendt? Der er absolut ikke noget bevis for, at ordningen i Sverige er blevet misbrugt, så hvorfor skulle vi ikke kunne praktisere den herhjemme?

Så er der spørgsmålet om eventuel nedlæggelse af lejrene, som vi har foreslået. Jeg mener for det første, at de mennesker, der er tale om, trods alt bruges ude i samfundet, når de ikke er værnepligtige, på en eller anden måde. Derfor skulle det nok være muligt, at vi kunne placere dem i samfundet også som udstationerede. Man kan jo sige, at det at komme i lejr også er en form for tvangsudstationering, lige så vel som det at blive placeret i en eller anden institution ville være det. Derfor tror jeg, at det sagtens kan lade sig gøre at finde et eller andet arbejde til de mennesker, og jeg tror, at mange af de problemer, vi har i øjeblikket, netop skyldes, at man sætter disse værnepligtige, som føler, at de er under tvang, til det mest meningsløse arbejde, der overhovedet kan tænkes. Det er ud fra dette, jeg tror vi skal se nogle af de problemer, vi i øjeblikket har, og jeg beklager, at ordførerne for de tre store partier ikke har villet gå ind i den problemstilling.

Jeg håber altså, at man, når vi kommer til at diskutere spørgsmålene i udvalget, vil se noget mere velvilligt på i hvert tilfælde dele af forslaget, sådan at vi, selv om vi

[Frandsen.]

måske ikke kan få gennemført det hele, i hvert fald kan få gennemført en væsentlig del af de tanker, som ligger i SF's forslag til folketingsbeslutning.

(Kort bemærkning).

Poul Nielson: Det drejer sig om hr. Frandsens bemærkning for lidt siden om, at den dagsorden, som socialdemokratiet stemte for sammen med SF, da man i foråret behandlede disse problemer, skulle have været sådan affattet, at det, som den socialdemokratiske regering nu har gennemført, skulle være i strid med teksten i den. Jeg vil benytte anledningen til at opfordre hr. Frandsen til at læse dagsordenen én gang til.

Indenrigsministeren (Egon Jensen): Det skal bare være et par korte bemærkninger til hr. Kristen Østergaard. Det er klart, at vi i forbindelse med Ulfborg må overveje sikkerhedsforanstaltninger, men ligeegyldigt hvor mange foranstaltninger vi laver, kan der jo ske et og andet. Og jeg vil lige gøre opmærksom på, at vi skal skaffe plads i lejrene i løbet af ganske få dage, så der er altså ikke valgmuligheder.

Hr. Svend Haugaard ville vide, om der var lovhjælp til at fortsætte praksis. Jeg læste op, hvad der står i loven om civil værnepligt, men hvis det ønskes uddybet, er jeg selvfølgelig parat til det.

Jeg vil gerne gøre et par generelle bemærkninger både til hr. Svend Haugaard og til hr. Frandsen. Nu har man flere gange talt om, at det var Jehovas Vidner, der skulle fritages. Vil man dermed fastslå, at Jehovas Vidner som eneste religiøse organisation skal have patent og eneret på at unddrage sig det, som alle andre har en pligt til? Vil det sige, at man på forhånd siger: alle andre religiøse organisationer er udenfor, det er kun Jehovas Vidner, vi kæmper for, det er dem, der skal have retten? Det beder jeg ordføreren for forslagsstillerne og hr. Nordqvist og hr. Svend Haugaard tænke lidt nærmere over.

(Kort bemærkning).

Ordføreren for forslagsstillerne (Frandsen): Jeg vil gerne til hr. Poul Nielson sige,

at jeg udmærket godt kender dagsordensforslaget fra sidste forår, og jeg skal læse det op her, så der ikke kan være nogen tvivl om indholdet. Det lyder:

„Idet folketinget konstaterer, at forsvarsministeren har ændret hidtidig praksis med hensyn til behandling af ansøgninger fra værnepligtige, der søger overførsel til civilt arbejde efter at have påbegyndt tjeneste ved forsvaret, pålægger tinget forsvarsministeren at vende tilbage til den tidligere anvendte praksis.“

Den tidligere anvendte praksis var altså, at man hele tiden havde muligheden for at blive overført.

Indenrigsministeren (Egon Jensen): Bare den korte bemærkning til hr. Frandsen, at forsvarsministeren og jeg har truffet den aftale, der nu er tale om, nemlig en betænkningensfrist på 5 uger; det er i hvert fald en betydelig kortere frist end før. Mulighederne er altså ændret — også med henblik på dagsordenen. Jeg synes, det er rimeligt, at der er tale om 5 uger. Man har mulighed for at gå og tænke sig om; man ved, hvad forsvaret drejer sig om, og man har 5 uger til at betænke sig i.

Formanden: Ordføreren for forslagsstillerne, hr. Frandsen, har ordet for en kort bemærkning. Jeg henstiller, at man derefter indskrænker de korte bemærkninger.

(Kort bemærkning).

Ordføreren for forslagsstillerne (Frandsen): Det, der lå i dagsordensforslaget, er altså helt tydeligt noget andet end det, regeringen har besluttet.

Hermed sluttede forhandlingen.

Forslagets overgang til anden (sidste) behandling
vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at forslaget til folketingsbeslutning henvises til et udvalg på 17 medlemmer. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Der er ikke mere på dagsordenen.

[Formanden.]

Folketingets næste møde afholdes i morgen, fredag den 28. januar, kl. 11 med følgende dagsorden:

1) *Forespørgsel til økonomi- og budgetministeren af Tove Lindbo Larsen m. fl.*

2) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til lov om ændring af søloven, forslag til lov om ændring af lov om skibsregistrering og forslag til lov om ændring af lov om forsikringsaftaler.

3) *Valg af 17 medlemmer til et udvalg angående:*

Forslag til folketingsbeslutning om ændring af lov om værnepligtiges anvendelse til civilt arbejde [af Frandsen m. fl.].

Mødet hævet kl. 14.46.

46. møde.

Fredag den 28. januar kl. 11.

Anden næstformand (Hanne Bruetz): Medlemmer af folketinget Valbak, Dahlgaard, Erik Hansen, Svend Haugaard, Ole Vig Jensen, Edele Kruchow og Grethe Philip har meddelt mig, at de ønsker skriftligt at fremsætte:

Forslag til folketingsbeslutning om indførelse af en omstillingsydelse.

Medlem af folketinget Tastesen har meddelt mig, at han ønsker til justitsministeren at stille følgende spørgsmål:

„Vil ministeren overveje en styrkelse af lægmandsindflydelsen i strafferetsplejen,

f. eks. ved at der afholdes kurser for nye domsmænd og nævninger?“

Medlem af folketinget Falk Hansen har meddelt mig, at han ønsker til boligministeren at stille følgende spørgsmål:

„Agter ministeren at tage kontakt med de almennyttige boligselskaber med henblik på at få ændret standardkontraktens forbud mod husdyrhold?“

Spørgsmålene vil blive optaget på dagsordenen for tingets førstkommande spørgetid.

Skriftlig fremsættelse af forslag.

Ordføreren for forslagsstillerne (Valbak): Herved fremsættes *forslag til folketingsbeslutning om indførelse af en omstillingsydelse.*

Sigtet med forslaget er snarest at få tilvejebragt en økonomisk løsning for mennesker, der er oppe i årene, men som ikke endnu har nået pensionsalderen, og som på grund af strukturændringer i erhvervslivet er slået ud af erhverv principielt for en længere periode.

Der er ved forslaget bl. a. tænkt på mennesker, som livet igennem har været beskæftiget ved et bestemt erhverv, evt. i en bestemt egn eller ved et bestemt arbejde. For disse mennesker vil revalideringsmuligheden ofte være at afvente, at lige akkurat det job dukker op, som de kan bestride.

I modsætning til, hvad der ville være tilfældet ved nedsættelse af aldersgrænsen for førtidig folkepension, opnår man ved omstillingsydelsen, at modtageren bevarer tilknytningen til arbejdsmarkedet.

For modtageren forudsættes ordningen endvidere at indebære den fordel fremfor en førtidig folkepension, at omstillingsydelsen ligger på et noget højere niveau. Det må i den forbindelse erindres, at der her er tale om personer i en aldersklasse, hvor mange endnu kan have betydelige familieforpligtelser.

Folketinget har flere gange i de senere år drøftet en løsning af de her omhandlede grupperes økonomiske problemer, og forhandlingerne har vist, at der er enighed om at søge en løsning tilvejebragt. På denne baggrund skal jeg på forslagsstillernes vegne anbefale forslaget til hurtig og velvillig behandling.